TEKNIIKAN SANASTOKESKUS ■ CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI

TERMINFO

Neljästoista vuosikerta • numero 6 • 1994

Euroopan unioni ja terminologia

Filosofia ja terminologia

Termipalvelusta poimittua

TERMINFO

Neljästoista vuosikerta • numero 6 • 1994

Julkaisija: Tekniikan Sanastokeskus ry
Kustantaja: Painatuskeskus Oy
Päätoimittaja: Lari Kauppinen

Toimitusneuvosto:
Gustav Dahlberg
Marketta Fabritius
Jukka Ihanus
Pertti Laine
Olli Nykänen
Juhani Siikala
Martti Tiula
Seija Tuovinen
Krista Varantola

Tilaukset:
Painatuskeskus, Lehtitilaukset
PL 516, 00101 Helsinki
puh. 90-566 0404

Tilaushinnat vuonna 1994
Kestotilaus 160 mk,
vuoden määräaikainen tilaus 175 mk.
Irtonumero 32 mk.
Ilmestyy 6 kertaa vuodessa.
Vuonna 1994 Painatuskeskuksen aikakauslehtien irtonumeroita myyvät:
Valtikka-kirjakaupat Helsingissä:
Annankatu 44 ja Eteläesplanadi 4
Valtikka-myyntipisteet:
Akateeminen kirjakauppa
(Tampere, Oulu ja Lappeenranta),
Suomalainen Kirjakauppa
(Joensuu, Jyväskylä, Kuopio, Mikkeli ja Rovaniemi),
Turun Kansallinen Kirjakauppa

Tilaajarekisterin tietoja voidaan käyttää suoramarkkinoinnissa.

Sisällys

TSK kokoontui ja juhli 3

Peter Ammundsen: Euroopan unioni ja terminologia 4
LARI KAUPPINEN, OLLI NYKÄNEN

Ilkka Niiniluoto: Filosofia ja terminologia 7
LARI KAUPPINEN, VIRPI KALLIOKUUSI

Termipalvelusta poimittua 10

Kirjallisuutta 13

Oikaisuja laatutermeihin 16

Summaries 18

TSK kokoontui ja juhli

Tekniikan Sanastokeskus ry vietti 20-vuotisjuhlaa lokakuun 14. päivänä 1994, vain kaksi päivää ennen historiallista EU-kansanäänestystä. Samana päivänä ennen juhlatilaisuutta pidettiin yhdistyksen sääntömääräinen vaalikokous, jossa käsiteltiin vuoden 1995 toimintasuunnitelma ja talousarvio sekä valittiin yhdistyksen hallitukselle puheenjohtaja ja kolme jäsentä erovuoroisten jäsenten tilalle.

Sanastokeskuksen johtaja *Olli Nykänen* kiteytti vaalikokouksessa TSK:n ensi vuoden tavoitteet neljään kohtaan:

1) Palveluja kehitetään entistä enemmän asiakkaiden tarpeiden mukaisiksi.

2) Entistä suurempi osa toiminnasta pyritään järjestämään erillisrahoitteisten projektien muodossa.

3) Henkilökuntaa pyritään lisäämään, jotta sitä olisi riittävästi kaikkien tarpeellisiksi havaittujen tehtävien hoitamiseen.

4) Sanastokeskuksen talous ja toiminnan jatkuvuus pyritään turvaamaan pitkäjännitteisin rahoitusratkaisuin.

Vuoden 1995 talousarvion loppusumma on 1,2 miljoonaa markkaa, mikä ennakoi noin 20 % kasvua vuoteen 1994 verrattuna.

Hallituksensa puheenjohtajaksi vuodeksi 1995 yhdistys valitsi yksimielisesti toimitusjohtaja *Juhani Siikalan* Pasilan Huolto Oy:stä. Siikala on ollut hallituksen puheenjohtajana vuodesta 1991 alkaen ja sitä ennen jäsenenä kaksi vuotta.

Hallituksen jäsenistä erovuorossa olivat toimistopäällikkö *Marketta Fabritius* Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta, yliarkkitehti *Martti Tiula* Rakennustietosäätiöstä sekä osastopäällikkö *Seija Tuovinen* Nokia Telecommunication Oy:stä. Heidän tilalleen oli asetettu kaikkiaan kuusi ehdokasta. Toimitetussa vaalissa tulivat valituiksi toimitusjohtaja *Kari Kaartama* Suomen Standardisoimisliitosta, ylilääkäri *Matti Ojala* Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta (STAKESista) ja ryhmäpäällikkö *Seija Suonuuti* Nokia Telecommunications Oy:stä. Hallituksen jäseninä jatkavat lisäksi varatuomari *Gustav Dahlberg* (eläkkeellä Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitosta), ympäristöjohtaja *Pertti Laine* Metsäteollisuus ry:stä ja apulaisprofessori *Krista Varantola* Tampereen yliopistosta.

TSK:n 20-vuotisjuhlaan osallistui kaikkiaan lähes 60 sanastotyöstä kiinnostunutta. Hallituksen puheenjohtaja Juhani Siikala korosti avauspuheenvuorossaan mm. kansainvälistymisen sanastotyölle asettamia haasteita. TSK:n ensisijaiseksi tehtäväksi hän näki maamme teollisuuden ja muun elinkeinoelämän palvelemisen näiden kansallisessa ja kansainvälisessä viestinnässä.

20-vuotisjuhlan pääpuhujia olivat professori *Ilkka Niiniluoto* Helsingin yliopistosta ja *Peter Ammundsen* Euroopan unionin komission terminologiajaostosta Luxemburgista. Heidän esitelmiään referoidaan toisaalla tässä lehdessä. Valokuvat on ottanut *Teemu Seppälä*.

Peter Ammundsen: Euroopan unioni ja terminologia

***Peter Ammundsen* Euroopan unionin komission terminologiajaostosta piti Tekniikan Sanastokeskuksen 20-vuotisjuhlassa esitelmän terminologian merkityksestä Euroopan unionissa. Esitelmää referoivat lukijoillemme *Lari Kauppinen* ja *Olli Nykänen*.**

Nimet ja niiden merkitys

Kun Peter Ammundsen ottaa Luxemburgissa yhteyden Tekniikan Sanastokeskuksen *TEPA*-termipankkiin, hän huomaa olevansa yhteydessä tietokoneeseen nimeltä *Sampo*. Koska hän on tutustunut suomen kieleen ja kulttuuriin, hän tuntee Kalevalan kertomukset taianomaisesta Sammosta, joka tuottaa suolaa, jauhoja ja kultaa. Ja vaikka tämä nykyaikainen Sampo tuottaakin ainoastaan bittejä, tavuja ja dataa, Ammundsen voi itsekseen todeta tietävänsä vastauksen Shakespearen kysymykseen: "Mitä merkitsee nimi?" (Romeo ja Julia II:2.)

Nimi voi olla monen asian nimi, ja samalla asialla voi olla useita nimiä. Jos siirrymme ajassa ja paikassa muinaiseen Ateenaan, tapaamme Sokrateen. Eräässä Platonin dialogissa hän filosofoi, että vain nimensäätäjä saa antaa asioille nimiä, ja ottaa esimerkiksi Iliaan kertomuksen Hektorin pojasta, jota Troijan miehet kutsuivat nimellä Astyanaks ja naiset nimellä Skamandrios. Sokrates toteaa, että miesten antama nimi Astyanaks on oikea, sillä miehet ovat viisaampia kuin naiset. (Ks. Platon: Kratylos. Teokset 2.) Jotain on muuttunut noista Sokrateen ajoista. Sen osoittaa Ammundsenin mielestä äskettäin Terminfossa julkaistu *Naisen aseman parantamisen minisanastokin* (ks. Terminfo 4/94).

Terminologia ja Euroopan yhdentyminen

Aikojen muuttuessa on Eurooppakin muuttunut. Eurooppa yhdentyy nopeasti, ja voimme miettiä terminologian asemaa tässä muutoksessa. Euroopan unionissa harmonisointi ei ole enää arvo sinänsä. Ihmiset täytyy saada toimimaan toisten ihmisten kanssa ja asiat toisten asioiden kanssa, mutta ihmisten ja asioiden ei tarvitse olla samanlaisia. Tämä koskee myös kieltä ja kulttuuria: kielten moninaisuus ja kulttuurien erot ovat rikkaus, eivät harmonisoinnin este. Mutta tietysti tämä moninaisuus aiheuttaa ongelmiakin. Nyt Euroopan unionissa on yhdeksän virallista kieltä, ja ensi vuoden alussa virallisia kieliä voi olla jo kaksitoista. Se on Ammundsenin mielestä paljon, varsinkin kun yksi näistä kielistä on suomi, joka tuottaa terminologeille kahden tai kolmen kielen verran työtä.

Saksankielisen Itävallan liittyminen Euroopan unioniin on paljon helpompaa kuin Suomen, mutta ei sekään ole kielellisesti täysin ongelmatonta: Itävallan liittymissopimuksen liitteessä mainitaan virallisesti, että 23 liittymissopimuksen sanaa tai termiä merkitsee itävallansaksassa täysin samaa kuin saksansaksassa. Esimerkiksi peruna ei ole ainoastaan *Kartoffel,* vaan myös *Erdapfel. Rosenkohl* 'ruusukaali' on myös *Kohlsprossen, Tomate* 'tomaatti' *Paradeiser* ja *Pfifferling* 'kantarelli' *Eierschwamm.*

Käsitteestä termiin

Asema Euroopan unionin virallisena kielenä merkitsee kääntämistä, ja kääntäminen merkitsee myös terminologiaa. Tuhansia sivuja unionin lainsäädäntöä on käännetty tai käännetään suomeksi, ruotsiksi ja norjaksi. Uusia termejä on keksitty näissä kielissä käsitteille, jotka olivat aiemmin miltei tuntemattomia. Onkin mielenkiintoista katsoa, miten tämä on tehty eri kielissä. Esimerkiksi periaatetta, jonka mukaan päätökset täytyy tehdä mahdollisimman lähellä kansalaista, kutsutaan englanniksi nimellä *subsidiarity principle*. Maastrichtin sopimuksen suomennoksessa siitä on tullut *toissijaisuusperiaate*, mutta tiedotusvälineet käyttävät nimityksiä *läheisyysperiaate*, *lähipäätösperiaate* tai *subsidiariteettiperiaate*. Ruotsissa siitä on tullut *subsidiaritetsprincipen* ja norjassa *nærhetsprinsippet*. Sivumennen sanottuna tanskassa on tässäkin tehty tanskalle tyypillinen kompromissi: virallisissa teksteissä se on *subsidiaritetsprincippet* ja epävirallisemmissa *nærhedsprincippet*.

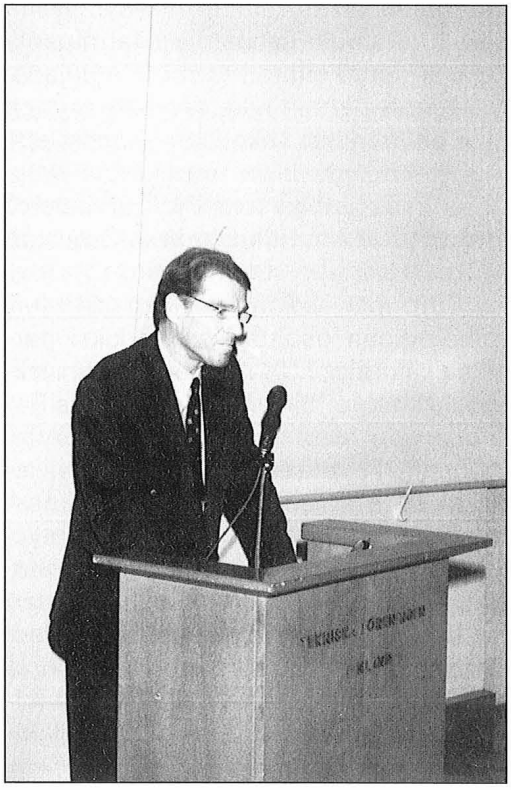

On suhteellisen helppoa keksiä sopiva termi jo olemassa olevalle selvärajaiselle käsitteelle. Hankalampaa on silloin, kun sanan tai termin sisältö on vaakalaudalla. Kuuluisa esimerkki tästä on Euroopan yhteisön tuomioistuimen vuonna 1984 tekemä päätös saksalaisesta oluesta. Saksassa vuodelta 1516 periytyvä laki nimeltä *Reinheitsgebot* määritteli, että oluessa saa olla vain ohramaltaita, humalaa, hiivaa ja vettä. Vain erittäin harvoja ulkomaisia oluita saattoi tuoda Saksaan, sillä ulkomaiset panimot käyttävät yleensä erilaisia lisäaineita. Euroopan komissio vei asian Euroopan yhteisön tuomioistuimeen. Yritettyään turhaan todistaa näiden lisäaineiden vaarallisuutta — eiväthän ihmiset Saksan ulkopuolella kuole oluen juomiseen enemmän kuin Saksassa — saksalaiset yrittivät käyttää terminologista asetta ja väittivät, että saksan sana *Bier* tarkoittaa juomaa, joka on tehty Reinheitsgebotin mukaisesti. Tuomioistuin ei hyväksynyt tätä väitettä, vaan totesi, että Reinheitsgebot oli valepukuinen kaupan este.

Terminologinen yhdentyminen

Yleensä Euroopan unionin säädökset alkavatkin terminologiaosuudella, jonka avulla varmistetaan, että teksti ymmärretään samalla tavoin kaikilla kielillä. On esimerkiksi määriteltävä tarkkaan, millaisia rikoksia tarkoitetaan termillä *money laundring* tai sen suomenkielisellä vastineella *rahanpesu*. Myös standardisointijärjestöt *Comité Européen de Normalisation (CEN)* ja *Comité Européen de Normalisation Electrotechnique (CENELEC)* työskentelevät läheisessä yhteistyössä komission kanssa. Eurooppalaiset standardit ovatkin eräänlaista jatkoa unionin säädöksille: säädöksissä

määritellään harmonisoinnin yleisperiaatteet ja standardeissa harmonisoinnin tekniset yksityiskohdat. Myös standardien avaintermien ja niiden määritelmien on vastattava toisiaan eri kielissä. Tätä Ammundsen kutsuu terminologiseksi harmonisoinniksi tai terminologiseksi yhdentymiseksi.

Mutta tällä terminologisella yhdentymisellä on tietysti rajansa. *Money laundring* voidaan kääntää *rahanpesuksi*, ja tämän sanan merkitys voidaan tehdä samaksi kuin sen vastineiden merkitys muissa kielissä. Mutta pitäisikö termi *member* ilmauksessa *member of the European Parliament* kääntää *jäseneksi* vaiko *kansanedustajaksi*? Usein termin itsestään selvä vastine ei olekaan paras vastine, sillä se saattaa olla liikaa kytköksissä kansalliseen yhteyteen. Voi olla tarpeen etsiä termi, joka on yleisluontoisempi tai abstraktimpi. Jotkut ehkä sanovat unionin kääntäjille ja terminologeille: "Mutta eihän tuo ole se sana, jota me siitä käytämme." Vastaus on: "Ei olekaan, sillä meille on tärkeää se, että käsitteet ovat kaikkialla samanlaiset." Niinpä Euroopan unionin säädösten termit saattavat tuntua joskus jonkin verran keinotekoisilta. Käsitteiden määritelmien täytyy olla tarkalleen samat, käsitteille annetut nimitykset ovat toissijaisia. Termit voivat olla joko onnistuneita tai epäonnistuneita, mutta termistön tarkkuus ja erikielisten versioiden vastaavuus perustuu määritelmiin.

Tarkkuus on välttämätön osa terminologiaa niin Euroopan unionin lainsäädännön kuin kaikkien muidenkin alueiden yhteydessä, jossa terminologia on mukana. Tarkka termistö on erityisen tärkeää silloin, kun on kysymys turvallisuusvaatimuksista tai kuluttajansuojasta. Jos esimerkiksi elintarvikkeiden tuoteselosteissa käytetyt termit eivät ole ymmärrettäviä, seuraukset voivat olla vaarallisia diabetesta tai ruoka-aineallergiaa sairastavalle. Tällaiset ongelmat tulevat entistäkin ajankohtaisemmiksi monikielisessä maailmassa. Kuluttajan on esimerkiksi käyttöohjeen avulla osattava käyttää mikroaaltouunia, joka on valmistettu jossain muussa maassa. Siksi käyttöohjeiden on oltava kuluttajan omalla kielellä ja niissä käytettyjen termien on oltava oikein.

TSK ja Euroopan unioni

Terminologian merkitys tässä kaikessa on ilmiselvä — se on onneksi ilmiselvä muillekin kuin terminologeille. Monissa maissa onkin luotu erikoistuneita termikeskuksia. Jotkut näistä, kuten Tekniikan Sanastokeskus, toimivat yhteistyössä teollisuuden ja standardointielinten sekä kansainvälisten ja ylikansallisten järjestöjen kanssa mukaan lukien Euroopan unionin elimet. Tällä yhteistyöllä on epäilemättä yhä suurempi merkitys tulevaisuudessa. Myös useilla Euroopan unionin elimillä — kuten komissiolla, parlamentilla ja neuvostolla — on erityiset terminologiajaostonsa. Niiden perustehtävänä on auttaa kääntäjiä antamalla vastauksia termikysymyksiin sekä tuottamalla sanastoja ja termipankkeja. Unionin elinten terminologiajaostot toimivatkin hyvin samaan tapaan kuin esimerkiksi Tekniikan Sanastokeskus, joten kansalliset termikeskukset ja unionin elinten terminologiajaostot ymmärtävät Ammundsenin kokemusten mukaan toisiaan varsin hyvin.

Euroopan unionin kiinnostusta terminologiaan osoittaa esimerkiksi paraikaa käynnissä oleva POINTER-projekti, jonka tarkoituksena on kartoittaa Euroopan eri maissa olevat sanastotyön resurssit. Tavoitteena on muodostaa ainakin EU:n alueella yhtenäinen sanastotyön infrastruktuuri, joka edistää systemaattisten sanastojen tuotantoa, saatavuutta ja käyttöä. Tämä puolestaan luo lisää edellytyksiä ammatillisen viestinnän parantamiseen sekä tietojen ja taitojen leviämiseen — eräiden arvioiden mukaan jopa yhteiskunnan vakauden turvaamiseen.

Pohjoismaisilla termikeskuksilla ja niiden yhteistyöelimellä Nordtermillä, joka on mukana myös POINTER-projektissa, on Ammundsenin mielestä hyvin paljon annettavaa terminologiselle yhdentymiselle. Esimerkiksi Tekniikan Sanastokeskuksen kehittämä hypertekstiä käyttävä termipankki *Hyper-TEPA* voi toimia mallina käyttäjäystävällisten terminologisten työkalujen kehittämiselle edelleen.

Vielä Peter Ammundsenin vierailun aikaan oli epäselvää, tulisiko suomesta Euroopan unionin virallinen kieli kaikkine seurannaisvaikutuksineen Suomen sanastotyölle. Siksi Ammundsen puheensa lopuksi varoitteli Väinämöisen sanoin: "Varahainen laulannaksi, aikainen ilonpioksi" (Kalevala, 42. laulu). Vasta aika näyttää sen, tuoko Euroopan unioni Suomen sanastotyölle tuota ilonpitoa.

Ilkka Niiniluoto: Filosofia ja terminologia

Helsingin yliopiston teoreettisen filosofian professori *Ilkka Niiniluoto* piti Tekniikan Sanastokeskuksen 20-vuotisjuhlassa esitelmän filosofian ja terminologian suhteesta. *Lari Kauppinen* ja *Virpi Kalliokuusi* ovat tehneet esitelmästä referaatin.

Filosofeilla ja terminologeilla on yhteinen kiinnostuksen kohde: käsitteet ja termit sekä niiden soveltaminen inhimillisessä ajattelussa. Jo Platon ja Aristoteles tarkastelivat kielen järkevää ja tehokasta käyttöä inhimillisen ajattelun välineenä, ja tämä näkemys filosofiasta ajattelun taidon tutkimuksena on korostunut myös tällä vuosisadalla ns. analyyttisessa filosofiassa, jonka keskeisenä kohteena on ollut juuri kieli. Siksi onkin kiinnostavaa tutkia kieltä, termejä ja käsitteitä filosofian näkökulmasta.

Tieteen tulosten viestinnästä

Viime aikoina on keskusteltu tieteen tulosten välittymisestä yhteiskunnassa sekä siitä, millaista kieltä tieteen tuloksista kerrottaessa tulisi käyttää. Professori Niiniluoto jakaa tieteen tuloksista viestittäessä käytettävän kielen kolmeen tyyppiin:

1) Tiedeyhteisön sisäisessä viestinnässä käytetään sen omaa erityiskieltä. Tätä uuden tiedon luomisessa tarvittavaa kieltä on miltei mahdoton ymmärtää kenenkään, joka ei ole alan spesialisti. Tekniikan alalla tällaista akateemista tieteen kieltä käyttävät tekniikan eri alojen tutkijat.

2) Tieteen tulosten soveltajien ja käyttäjien luomaa ammattikieltä käyttä-

vät esimerkiksi insinöörit, jotka omassa työssään kehittävät tekniikan tutkijoiden saavuttamia tutkimustuloksia. Juuri tällä tasolla Niiniluodon mielestä on Tekniikan Sanastokeskuksen työn painopiste: vakiinnuttaa ja selkeyttää tekniikan ammattikieltä.

3) Yleiskieltä on käytettävä kerrottaessa tieteen tuloksista ns. suurelle yleisölle — esimerkiksi koululaisille, aikuisopiskelijoille sekä muille, jotka haluavat tutustua tieteen uusimpiin tuloksiin.

Kahteen ensimmäiseen kielityyppiin liitetään usein ajatus sivistyssanoilla keikaroinnista sekä kankeista ja kömpelöistä ilmauksista. Kuitenkin hyvin ajateltu ja hyvin sanottu liittyvät Niiniluodon mielestä yhteen, eikä ole mitään syytä sanoa tieteellisiä tai teknisiä asioita huonolla kielellä. "Kaikki, mitä voidaan sanoa, voidaan sanoa selvästi", väitti itävaltalainen filosofi Ludwig Wittgenstein ja päätyi toteamukseen: "Siitä, mistä ei voida puhua, on vaiettava."

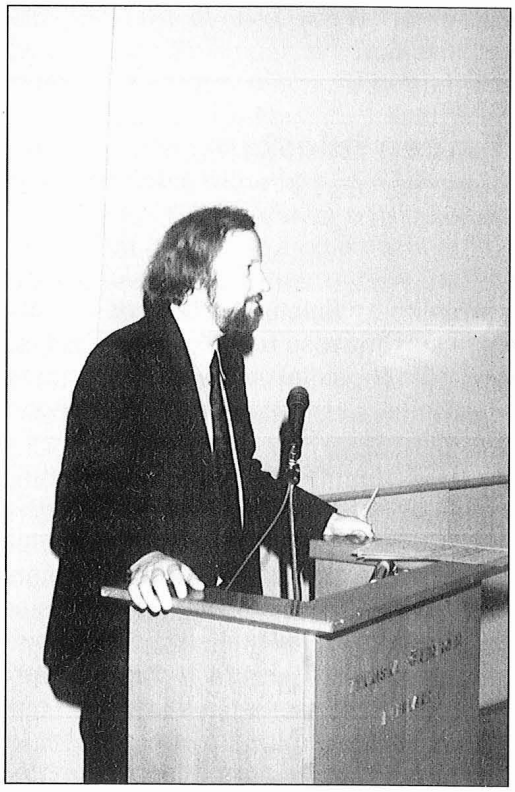

Kuitenkin tämä Wittgensteinin teesi on kovin rajoittava, sillä kieli on jatkuvasti kehittyvä ilmiö ja kielessä syntyy koko ajan uusia käsitteitä ja uusia sanoja. Niinpä Niiniluoto kannattaakin Wittgensteinin ajatusta muodossa: "Siitä, mistä ei vielä voida puhua, pitäisi yrittää puhua käyttämällä uusia käsitteitä."

Kieleen liittyvää epätäsmällisyyttä voidaan parantaa tarkentamalla vanhojen käsitteiden sisältöä sekä ottamalla käyttöön uusia käsitteitä. Hyvin tärkeä osa tässä on käsitteiden välisillä suhteilla sekä käsitejärjestelmillä. Tyypillisiä tieteellisiä ja teknisiä käsitteitä ei voida määritellä erillään laajemmista kokonaisuuksista. Ainoa tapa ymmärtää esimerkiksi sellaisia fysiikan peruskäsitteitä kuin 'voima' tai 'samanaikaisuus' on ymmärtää ne fysiikan teoriat, joihin ne liittyvät.

Käsitteet, kieli ja todellisuus

Pohdittaessa sitä, miten kieltä pitäisi kehittää ja miten uusia käsitteitä tulisi muodostaa, päädytään hyvinkin syvällisiin filosofisiin ongelmiin. Maailman ja kielen suhdetta, jota filosofiassa on tutkittu jo vuosituhansia, voidaan tarkastella ainakin kolmesta eri näkökulmasta.

Ensiksikin maailman ympärillämme voidaan sanoa muodostuvan erilaisista olioista — tai tarkoitteista, kuten terminologiassa on tapana sanoa. Niiniluoto haluaa erottaa olion ja tarkoitteen toisistaan, sillä hänen mielestään tarkoite on vain olio, johon viitataan kielellisellä ilmauksella, ja siinä mielessä tarkoite on riittämätön maailman ja todellisuuden välisten suhteiden tarkastelussa. Sen sijaan oliot ovat olemassa myös ilman kieltä ja kielellisiä viittaussuhteita.

Toiseksi todellisuuden olioihin, niiden ominaisuuksiin ja niiden välisiin suhteisiin voidaan viitata kielellisillä ilmauksilla. Jotkin näistä kielellisistä il-

mauksista esittävät tai representoivat todellisuutta, joka on ikään kuin valmiina odottamassa siihen viittaamista. Esimerkiksi sana "punainen" ja sen erikieliset vastineet nimeävät kaikki samaa todellisuuden ominaisuutta: punaisuutta. Luokittelevat ilmaukset puolestaan näyttävät perustuvan kieliyhteisön sopimukseen. Meidän on jollain perusteella valittava esimerkiksi, millaisia olioita voimme kutsua nimellä "kala". Tarkoituksenmukaisuussyistä on kieliyhteisö aikojen kuluessa muuttanutkin kalan määritelmää niin, ettei valas kuulu enää kaloihin.

Kielelliset sopimukset

Voimmekin kolmanneksi tarkastella maailman ja kielen suhdetta näiden kielellisten sopimusten pohjalta. Kun kielellisistä ilmauksista sovitaan, luodaan samalla normeja sille, miten todellisuutta tulee tarkastella ja jäsentää. Esimerkiksi Niiniluoto ottaa 'tiedon' käsitteen. Atk-sanakirja vuodelta 1985 määrittelee *tiedon* seuraavasti: "Ihmisen ajattelun kohde tai tulos. Yhteydestä riippuen käytetään usein sanojen data, informaatio, tietämys ja sanoma synonyymeinä."

Niiniluoto huomauttaa, että tämä määritelmä ei ole riittävä: vaikka ajatellessani huomista päivää huominen päivä onkin ajattelun kohde, se ei silti ole tietoa. Myös määritelmässä annettujen *tiedon* synonyymien joukko on hyvin mielenkiintoinen. Esimerkiksi ilmauksissa *tietokone, tietojenkäsittely* ja *tietotekniikka* tieto on dataa, jolla tarkoitetaan merkkejä ja merkkijonoja. Puhuttaessa *tiedonvälityksestä* näillä merkkijonoilla on jo vähintään jonkinlainen syntaktinen rakenne ja puhuttaessa *tiedotteesta* lisäksi semanttinen sisältö eli sanoma. Joskus puhutaan myös *hiljaisesta tiedosta (tacit knowledge)*, jolla tarkoitetaan suunnilleen samaa kuin taidolla. Englannin termin *know-how* suomennoksena käytetyllä *tietotaidolla* puolestaan tarkoitetaan taitoa koskevaa tietoa eli taitotietoa.

Ja kun *tieto*-sanalla on näinkin erilaisia merkityksiä, on esimerkiksi tekoälyn yhteydessä ollut tarpeen ottaa käyttöön uusi sana *tietämys*, jolla tarkoitetaan 'tietoa' Platonilta ja Aristoteleelta periytyneessä merkityksessä "hyvinperusteltu tosi uskomus" — siis englannin sanan *knowledge* vastineena.

Tieto-sanan erilaiset käyttöyhteydet valaisevat kahta vaaraa. Toisaalta termien käyttö voi olla niin laveaa, että termit menettävät ilmaisuvoimansa. Käsite, joka kattaa kaiken, ei ilmaise enää mitään, sillä se ei erottele. Suomessa sanaa *tieto* käytetään jo niin monin tavoin, että melkein mikä tahansa voi olla "tietoa".

Toisessa ääripäässä on niin tiukasti idealisoitu käsite, ettei se todellisuudessa viittaa mihinkään. Jälleen olemme tilanteessa, että käsite ei ole erottelukykyinen, sillä se ei sovellu sellaisenaan mihinkään. Tällainen on esimerkiksi 'tieto' tai 'tietämys' klassisessa merkityksessään, sillä inhimillinen tieto ei parhaimmillaankaan täytä sen absoluuttisen totuudenmukaisuuden ja varmuuden vaatimuksia. Silti 'tiedon' käsitteellä tässä klassisessa merkityksessään on tärkeä tehtävä normatiivisena käsitteenä, joka osoittaa sitä suuntaa, johon tiedonhankinta pyrkii.

Usein sanotaan, että tieto on valtaa. Perinteisesti sillä tarkoitetaan, että tieto antaa toimintamahdollisuuksia ja sitä kautta valtaa. Mutta sanonnan voi Niiniluodon mielestä käsittää myös niin, että valtaa yhteiskunnassa on sillä, joka saa määritellä, mitä 'tieto' on.

Sanastotyöllä onkin Niiniluodon mukaan tärkeä tehtävä, sillä määritelmillä on merkittäviä yhteiskunnallisia seurauksia. Siksi on tärkeää, että terminologisia kysymyksiä käsitellään ammattitaitoisesti ja yhteistyössä eri alojen kanssa sellaisissa julkisissa järjestöissä kuin Tekniikan Sanastokeskus.

TERMIPALVELUSTA POIMITTUA

Jäähdytysalus

Termipalvelusta kysyttiin englanninkielistä vastinetta *kylmälastialukselle*. Kysyjä kertoi, etteivät monet asiantuntijatkaan olleet tienneet vastinetta. Yhtenä syynä siihen saattaa olla se, ettei *kylmälastialus* ehkä olekaan — ainakaan ainoa — oikea suomenkielinen termi. Monet termilähteet näet tunsivat tällaisen, kylmänä säilytettävän tavaran (esimerkiksi elintarvikkeiden) kuljetukseen käytettävän laivatyypin *jäähdytysaluksena*. TSK:n käytössä olevista termipankeista löytyikin *jäähdytysalukselle* koko joukko vastineita:

refrigerator ship
refrigerator vessel
refrigerator carrier
refrigerated ship
refrigerated vessel
refrigerated cargo ship
refrigerated cargo vessel
refrigerated cargo carrier
refrigerating cargo ship
all-refrigerated carrier
full-refrigerated vessel
reefer
reefer ship.

Termipalveluasiakas oli tällä välin itse saanut muualta tiedon, että *kylmälastialuksen* englanninkielinen vastine olisi *reefer vessel*. Edellä lueteltujen vaihtoehtojen valossa sekin on varmasti ihan käypä ilmaus, vaikkei sellaisenaan löytynytkään termipankeista. Sanan *reefer* tuntee muuten tässä merkityksessä myös esimerkiksi *Collins English Dictionary*, mutta sen käytössä on syytä olla varovainen, sillä *reefer* voi merkitä myös 'reivaajaa', 'merikadettia', 'merimiestakkia', 'jääkaappia', 'kylmähuonetta' ja jopa 'marihuanasavuketta'.

Holger E. Eklundin kokoama *Merenkulkualan sanakirja*, joka monien muiden lähteiden tavoin tuntee *reefer shipin* suomeksi nimellä *jäähdytysalus*, antaa kylmänä kuljetettavalle lastille, englanniksi *refrigerated cargo*, vastineen *jäähdytetty lasti*. Vielä kylmempänä pidetään *pakastelasti*, englanniksi *frozen cargo*.

Annettakoon vielä lopuksi erikielisiä vastineita *jäähdytysalukselle* (kaikkia englanninkielisiä vastineita ei enää ole toistettu):

jäähdytysalus, kylmälastialus

sv	kylfartyg *n*
da	køleskib *n*
en	refrigerator ship
de	Kühlschiff *n*
fr	navire *m* frigorifique
es	buque *m* frigorifico
it	nave *f* frigorifera
ru	рефрижераторное судно

Myöstyminen ja pääseminen

Teräksen myöstöllä eli jännityksenpoistohehkutuksella tarkoitetaan lämpökäsittelyä, jonka tarkoituksena on teräksen sisäisten jännitysten poistaminen muuttamatta olennaisesti mikrorakennetta. Päästöllä tarkoitetaan puolestaan lämpökäsittelyä, jolla teräs sitkistetään. Vastaavat transitiiviverbit ovat luonnollisesti *myöstää* ja *päästää*, eli teräs myöstetään ja päästetään. Mutta mitkä ovat vastaavat intransitiiviverbit? Eli jos haluamme katsoa myöstöä teräksen näkökulmasta, pitäisikö sanoa, että teräs myöstyy vai myöstäytyy vai yksinkertaisesti myöstää? Entä pääseekö vai

päästyykö teräs?

Alan kirjallisuus tuntee verbin *myöstyä*; esim. *myöstynyt teräs*. Nykysuomen sanakirjan mukaan tällä verbillä on teräksen lämpökäsittelyyn liittyvän merkityksen lisäksi abstraktimpikin merkitys 'taipua mukaan, mukautua'; esim. "Vihdoinkin myöstyi elämä hänen mukaansa eikä mutkitellut".

Verbin *päästää* intransitiivinen pari on aivan säännönmukaisesti *päästä*; esim. *martensiitin pääseminen*. Päästettäessä teräs siis pääsee aivan samoin kuin potilas pääsee sairaalasta, kun hänet sieltä päästetään. Näin siitä huolimatta, että verbiparin *myöstää* : *myöstyä* pohjalta helposti päätyisikin verbiin päästyä.

Lopuksi vielä *myöstön* ja *päästön* vastineet ruotsiksi, englanniksi ja saksaksi.

myöstö; myös: jännityksenpoistohehkutus

sv	avspänningsglödgning
en	stress relieving
de	Spannungsfreiglühen *n*, Spannungsarmglühen *n*

päästö

sv	anlöpning
en	tempering
de	Anlassen *n*

Lämmöntalteenotto

Nykyaikaisissa ilmastointijärjestelmissä pyritään hyödyntämään ilmanvaihtolaitteistojen huonetiloista tms. poistuva, ilmaan sitoutunut lämpöenergia. Tätä kutsutaan *lämmöntalteenotoksi*. *Lämmöntalteenotto* on siis yhdyssana, ei sanaliitto. Ja vaikka sana onkin pitkä, siihen voi edelleen liittää lisäosia, esimerkiksi *lämmöntalteenottolaite*. Myös lyhennettä *LTO* käytetään erityisesti ammattilaisten kesken.

Tilausvideo ja maksutelevisio

Esimerkiksi monissa hotelleissa on jo voinut tilata tietyn videoelokuvan näkymään oman huoneen televisiovastaanottimesta itse valittuna ajankohtana. Ensi vuonna palvelua aiotaan tarjota ainakin Helsingissä kokeiluluonteisesti myös tavallisiin kotitalouksiin. Myös tilattavien ohjelmien tarjontaa monipuolistetaan: elokuvien lisäksi tarjolle tulee television viihdeohjelmia, konsertteja jne. Ja koska yhteys on kaksisuuntainen, kytkennän kautta on mahdollista myös pelata videopelejä tai vaikkapa tehdä ostoksia.

Mutta niin kuin usein uusissa ilmiöissä, ongelmaksi on tullut, kuinka nimittää tätä uutta palvelua. Tähän mennessä on useimmiten käytetty palvelun englanninkielistä nimitystä *video on demand* tai siitä muodostettua lyhennettä *VOD*.

Jos palvelu kuitenkin leviää tavallisen kansan keskuuteen, sille on saatava suomen kieleen soveltuva nimitys. Viime vuonna ilmestynyt *Kaapeli- ja satelliittitelevisiosanasto (TSK 23)* onkin jo ratkaissut pulman: kyseessä on *tilausvideo*. Ruotsinkieliseksi vastineeksi Tekniska nomenklaturcentralen suosittaa nimitystä *beställvideo*, joka on myös Kaapeli- ja satelliittitelevisiosanaston suositus.

Huomattakoon, että 'tilausvideota' ei pidä sekoittaa 'kertamaksutelevisioon': 'tilausvideota' käytettäessähän voidaan valita itse katseluaika, kun taas 'kertamaksutelevisiota' käytettäessä voidaan valita vain se, katsotaanko sillä hetkellä välitettävää televisio-ohjelmaa vai ei. Sekaisin menemisen vaaraa saattaa lisätä sekin, että 'kertamaksutelevision' ruotsinkielinen nimitys *beställ-tv* sekaantuu helposti 'tilausvideon' ruotsinkieliseen nimitykseen *beställvideo*.

Yhteenvedoksi otettakoon vielä Kaapeli- ja satelliittitelevisiosanaston tietueet 'tilausvideosta' ja 'kertamaksutelevisiosta' sekä viimeksi mainitun yläkäsitteestä 'maksutelevisiosta'.

tilausvideo
sv beställvideo
en video on demand, VOD

palvelu, jonka avulla tiettyyn televisiovastaanottimeen voidaan jakeluverkon kautta lähettää katsottavaksi tietty erikseen tilattu video-ohjelma

Palvelua tarjotaan esimerkiksi hotelleissa.

maksutelevisio, maksu-tv
sv betal-tv
en pay television, pay TV, subscription television, subscription TV, STV, pay cable <
enUS myös: toll television

televisiotoiminta, jossa televisio-ohjelmat ovat vastaanotettavissa määrättyä maksua vastaan

Maksutelevisiotoiminta on järjestettävissä sekä kaapelitelevisiossa että radioteitse vastaanottajille välitettävissä lähetyksissä. Ohjelmat lähetetään tavallisesti salattuina, jolloin niiden vastaanottamiseen tarvitaan salauksenpurkulaite.

Maksutelevisiopalveluiden markkinoinnissa käytetään joskus myös nimityksiä palvelu-tv, tilaus-tv ja tilaaja-tv.

kertamaksutelevisio, kertamaksu-tv
sv beställ-tv, pay-per-view tv
en pay-per-view television, pay-per-view TV, pay-per-view, PPV, impulse-pay-per-view <, IPPV <, pay-per-event <, PPE <

maksutelevisio, jossa kustakin katsotusta televisio-ohjelmasta tai ohjelmakokonaisuudesta maksetaan erikseen

Katsottavat ohjelmat voidaan tilata esimerkiksi puhelimitse. Englanninkielinen termi impulse-pay-per-view (IPPV) viittaa kuitenkin kaksisuuntaista jakeluverkkoa tai älykorttitekniikkaa hyödyntävään järjestelmään, jossa ohjelmat voidaan puhelinsoiton sijasta tilata kotipäätteen avulla. Englanninkielinen termi pay-per-event (PPE) viittaa järjestelyyn, jossa yksittäisten ohjelmien sijasta voidaan kerralla tilata kaikki tiettyyn tapahtumaan, esimerkiksi olympialaisiin, liittyvät ohjelmat.

KIRJALLISUUTTA

Esittelemme tällä kertaa kolme ruotsalaista sanastoa, joista on hyötyä varmasti muillekin kuin ruotsista tai ruotsiin kääntäville, vaikka sanastoista vain yksi, *Motordrivna transport- och arbetsmaskiner*, sisältää myös suomenkieliset termit. Tämän sanaston samoin kuin telealan *ERITERM*-sanastonkin esittelyt olemme saaneet käyttöömme sanastoja valmistelleilta työryhmiltä. Uusitun *Plan- och byggtermer* -sanaston esittelyn on puolestaan kirjoittanut Lars Törnqvist.

Kuhunkin esittelyyn on liitetty esimerkki sanaston tietueista: ERITERM-sanaston englanninkielisestä versiosta valittu tietue käsittelee 'kuvapuhelinta', Plan- och byggtermer -sanaston tietue 'autokatosta' ja Motordrivna transport- och arbetsmaskiner -sanaston tietue 'telaalusteista puutavarakurottajaa'. Tietueet on otettu sellaisina kuin ne ovat mainituissa sanastoissa, joten esimerkiksi vastinekielten järjestys sekä sukumerkinnät poikkeavat Tekniikan Sanastokeskuksen sanastoissa käytetyistä.

ERITERM

Att göra en ordlista inom telekommunikation är väl inte så svårt, tänkte någon. Ta en rejäl databas med en massa termer i, lägg till några färska termer från översättarnas gömmor, samla ihop ett gäng språkkunniga medarbetare, och så är det snart gjort.

Jodå, databasen hade vi. Den innehöll alla termer från "gamla ERITERM", den som kom ut 1985, plus 10 000 till ungefär. Från översättarnas gömda PC-filer fick vi fram "Mats lista" och "Bertils lista", till vilka ska läggas ett mycket stort antal terminologistandarder inom olika områden. Allt som allt, uppskattningsvis 40 000 termer, inklusive dubbletter. Vad de språkkunniga medarbetarna beträffar, så fanns det som mest sju inblandade.

Efter tre år och många tårar, men även mycken glädje, och en pensionering, var det 13 000 termer och 6 medarbetare kvar.

Vi var varken terminologer eller lexikografer. En del av tiden gick åt till att få en gemensam syn på vårt arbete. Vi fick så småningom något som liknar en terminologisk syn på det hela, så tillvida att vi började tänka i termer av begrepp och definition. Vi gick inte så långt som att vi laborerade med begreppssystem och exakta definitioner. Dock godkändes ingen term utan att vi fick svar på de enkla frågorna "Vad är det?" och "Vilket område gäller det?". God hjälp vid termurvalet fick vi av de många experter vi tillfrågade, inom och utanför företaget.

Att sedan hitta motsvarigheter på fyra andra språk kan vara rätt så knepigt. Källorna är många, men inte alltid samstämmiga. Vad gör man när en standardiseringskälla, som normalt anses mycket pålitlig, ger en term för ett visst begrepp, och man hittar en annan i fyra-fem seriösa facktidskrifter av färskt datum? Vår lösning blev att ta med båda termerna, åtminstone när dessa kunde anses likvärdiga. Att rekommendera den ena före den andra var inte alltid möjligt.

Slutprodukten blev en femspråkig ordlista i fem band, ett med vardera svenska, engelska, franska, spanska och tyska som utgångspråk. Banden med svenska respektive engelska som utgångspråk innehåller alla fem språken. De andra tre innehåller endast svenska och engelska motsvarigheter.

ERITERM vänder sig i första hand till dem som arbetar inom området telekommunikation. Men mångfalden av ämnesområden (datateknik, elektronik, kontorsadministration, kvalitet osv) gör att den även är användbar inom många andra tekniksammanhang.

Till dem som är allergiska mot böcker eller inte har någon plats kvar i bokhyllan, kan vi till sist meddela att vi är i färd med att ge ut en diskettversion av ERITERM ... och att vi drömmer om en CD-ROM skiva.

Eriterm från engelska (produktnummer EN/LZT 101 820) och från svenska (SV/LZT 101 820) kostar 550 kronor. Eriterm från franska (FR/LZT 101 820), från spanska (ES/LZT 101 820) och från tyska (DE/LZT 101 820) kostar 500 kronor.
Beställningsadress:
Ericsson Telecom,
KS/ETX/TX/FFK,
Lagergrensgata 8,
S-652 26 Karlstad,
SVERIGE.
Telefax: + 46 54 189 466.

video telephone, picturephone videophone, viewphone *telecom*

sv	bildtelefon
fr	visiophone *m*
es	videoteléfono *m*
de	Bildtelefon *n*

Plan- och byggtermer 1994

Byggsektorns regelverk håller på att förändras. Vi har fått nya allmänna bestämmelser för entreprenader, EG-anpassade regler för provning och kontroll av byggprodukter, nya former för bostadsfinansiering, nya standarder och inte minst nya bygg- och konstruktionsregler. Med de nya reglerna följer också ändringar i terminologin.

De stora förändringarna i byggandets regelverk har gjort det nödvändigt att revidera ordlistan *Plan- och byggtermer*. Den nya utgåvan heter *Plan- och byggtermer 1994* och har beteckningen TNC 95. Den har utarbetats av TNC i nära samarbete med Boverkets handläggare och andra ämnesexperter. Förankringen i byggsektorns regelverk gör att *Plan- och byggtermer 1994* är ett nödvändigt hjälpmedel för byggfackmannen vid tolkning av centrala byggdokument.

Ordlistans omfång har utökats till cirka 2 000 uppslagsord. Många av förändringarna i den nya utgåvan har att göra med den förändrade begreppsvärlden i de nya regeldokumenten. En del gamla begrepp har försvunnit; AB 92 avskaffade exempelvis skillnaden mellan *fel* och *brist*. Andra begrepp ersätts av nya: det som hette *statliga bostadslån* har t ex ersatts av helt nya låneformer som kallas *författningsreglerade bostadslån*. Det finns också några termer som har fått ändrad betydelse, bl a *bostadsrum*. Enligt de gamla nybyggnadsreglerna räknades alla rum i en bostad som bostadsrum, alltså även kök och badrum, men i nya Boverkets byggregler, BBR, är det bara rum för daglig samvaro samt rum för sömn och vila som kallas *bostadsrum*.

De flesta terminologiska nyheterna består dock i helt nytillkomna begrepp. Med Byggproduktlagen fick vi *byggprodukt*, med NR4 infördes begreppet *avskiljbar del av rum*. Andra nyheter är *infiltrationsluft* och dess motsats *exfiltrationsluft*.

TNC har också strävat efter att täcka in den traditionella byggterminologin mer fullständigt än tidigare och att förtydliga vaga definitioner. Sålunda har *fallhöjd* och *fasadhöjd* fått entydliga definitioner som överensstämmer med tillämpningen inom plåtslageribran-

schen, där begreppen i huvudsak hör hemma. Ordlistan ger också klara avgränsningar av begreppen *inredning* och *utrustning*.

Förutom definitioner och förklarningar på svenska innehåller *Plan- och byggtermer 1994* också motsvarande termer på engelska, franska och tyska. Termerna på dessa språk har genomgått en grundlig översyn, bl a med hjälp av internationella termbanker. Ordboken ger därför bra hjälp vid översättning av svenska byggfacktexter till främmande språk.

Plan- och byggtermer 1994 kostar 425 kronor (exkl. moms) och den kan beställas hos
TNC,
Västra vägen 9 C,
S-171 46 Solna,
SVERIGE.
Telefon: + 46 8 735 8525,
telefax: + 46 8 273 286.

carport [ka'rpårt], *-en -ar*
täckt bilplats
öppet garage för en eller två personbilar

en	carport
fr	abri à voitures, m
de	überdachter Einstellplatz, m

Motordrivna transport- och arbetsmaskiner

Inom Nordiska Rådets samarbetsprogram för avveckling av handelshinder i Norden initierades 1986 ett arbete med definiering och klassificering av maskiner inom ett område som allmänt benämndes "entreprenadsmaskiner". Det ansågs att gemensam terminologi och entydiga definitioner skulle skapa de nödvändiga förutsättningarna för avlägsnande av handelshinder inom detta område.

Motordrivna transport- och arbetsmaskiner — Indelning och terminologi (SMS Rapport 46) avser att skapa en för de nordiska länderna gemensam indelningsgrund och terminologi vid utfärdande av föreskrifter, bestämmelser, regler mm. Den avser att ge motsvarande nordiska, engelska och tyska benämningar på gemensamma, inom området befintliga maskingrupper samt en strukturering och avgränsning mellan maskinfamiljer. Detta ger möjlighet till en likartad behandling av motordrivna transport- och arbetsmaskiner inom Norden. Vid arbetet har hänsyn tagits till befintliga internationella och nationella standarder.

Rapporten omfattar motordrivna transport- och anläggningsmaskiner, lantbruksmaskiner, industri- och underhållsmaskiner samt lyftinrättningar, som manövreras från förarplats på maskinen. Rapporten omfattar också på lastbilchassi permanent monterade funktionsenheter, t ex kranar och betongpumpar.

För varje typ av maskin anges termer på svenska, engelska, tyska, danska, finska och norska samt en svensk definition. Rapporten innehåller separata register för varje språk och är dessutom rikligt illustrerad.

Motordrivna transport- och arbetsmaskiner kostar 600 kronor (exkl. moms) och den kan beställas hos
SIS, Box 3295,
S-103 66 Stockholm,
SVERIGE.
Telefon: + 46 8 613 5200.

sv	höglyftande bandlastare
en	crawler high-lift log loader
de	Raupenhochhublader (m)
da	tømmerlæsser på bælte
fi	tela-alustainen puutavarakurottaja
no	høytløftende tømmerlaster på belte

Oikaisuja laatutermeihin

Viime numerossa julkaisemamme *Vocabulary of Quality* -minisanaston johdannossa arvelimme, ettei sanasto varmaankaan vielä ole viimeinen sana laatukäsitteistä ja -termeistä. Arvaus osui oikeaan, sillä lehden ollessa painossa eräät hyvinkin keskeiset laatutermit päätettiin vielä muuttaa. Sanastossa oli valitettavasti myös pari vastinevirhettä, jotka nyt oikaisemme.

Laatujohtaminen ja laadunhallinta

Vocabulary of Quality -minisanaston tekoaikaan oli keskeisenä lähteenä käytetty standardiluonnos SFS ISO 8402 vielä lausuntokierroksella. Luonnoksessa ehdotettiin englannin termin *quality management* suomenkieliseksi vastineeksi *laatujohtamista*, joka aiemminkin oli ollut käytössä tässä merkityksessä. Jo standardia valmisteltaessa oli kuitenkin tuottanut vaikeuksia englannin termi *total quality management*, jolle suomalaiset asiantuntijat olivat ehdottaneet mm. vastineita *kokonaisvaltainen laatujohtaminen* ja *laadunhallinta*. Näistä SFS ISO 8402 -standardia laatinut työryhmä valitsi aluksi jälkimmäisen.

Työryhmä havaitsi kuitenkin, että käsitteiden sisällön perusteella olisi loogisempaa, että suomenkieliset vastineet käsitteille *quality management* ja *total quality management* olisivat toisin päin. Edellisessä käsitteessähän on kyse eräästä johtamisen osa-alueesta (vrt. taloushallinta), kun taas jälkimmäinen on pikemminkin johtamistapa, -tyyli tai -filosofia, joka voidaan ajatella johtamisen hierarkkiseksi alakäsitteeksi, kuten viime numerossa julkaistun minisanastomme käsitekaaviosta ilmenee.

Tähän termikysymykseen pyydettiin erikseen kannanottoa SFS ISO 8402 -standardin lausunnonantajilta. Palaute puolsi vaihtoehtoa, jossa termit vaihdetaan päikseen, siis *quality management* on *laadunhallinta* (vrt. environmental management > ympäristönhallinta, waste management > jätteiden hallinta) ja *total quality management* on *laatujohtaminen* ilman mitään 'kokonaisvaltaista'. Työryhmä päätti tehdä muutoksen, vaikka se oli harvinaisen rohkea. Nythän myös SFS ISO 8402 -standardin otsikko muuttui: se on *Laadunhallinta ja laadunvarmistus — Sanasto.*

Toistamme vielä korjattuina Vocabulary of Quality -minisanaston termitietueet, joissa tämä hämminkiä aiheuttanut termipari esiintyy.

7
quality management

fi	laadunhallinta
sv	kvalitetsledning
de	Qualitätsmanagement *n*
fr	management *m* de la qualité
ru	общее руководство качеством, административное управление качеством

that part of the overall management function which aims at determining and implementing the *quality policy*

One of the most important tasks in quality management is to establish quality-related objectives and responsibilities in the organization. Quality planning, *quality control* and *quality assurance* are means of quality management.

16
total quality management, TQM
fi laatujohtaminen; ei: kokonaisvaltainen laatujohtaminen
sv total kvalitetsledning
de umfassendes Qualitätsmanagement *n*
fr management *m* total de la qualité
ru всеобщее руководство качеством

management approach, centered on *quality*, based on the participation of all members of the organization and aiming at long term benefits to the organization, its customers and society in general

Kirjoitusvirheitä

Minisanastomme termitietueiden 3 ja 5 venäjänkielisissä vastineissa oli kummassakin kirjaimen mittainen virhe. Pahoittelemme lipsahdusta. Oikeat vastineet ovat seuraavat:

3
quality level, quality measure
ru уровень качества

5
requirement for quality, quality requirement
ru требования к качеству

Virheitä lähdeaineistossa?

Tekniska Nomenklaturcentralenissa (TNC) työskentelevä *Klaudia Dobrina* viestitti TSK:lle myös eräistä muista havaitsemistaan virheistä vastineissa. Kävi ilmi, että kyse on ollut pikemminkin TSK:n käyttämän lähdeaineiston virheistä tai heikkouksista, jotka olemme sinisilmäisesti toistaneet. Esimerkiksi EOQC:n *(European Organization for Quality Control)* sanastossa *Glossary of terms used in quality control* on *qualimetryn* ruotsinkieliseksi vastineeksi annettu "kvalimeteri". Dobrinan mukaan oikea kirjoitustapa on kuitenkin *kvalimetri*.

Venäjänkielisissä vastineissa on kolme tapausta, joihin venäläissyntyinen Dobrina tarjoaa eri vastinetta kuin minisanastoa tehdessä käyttämämme lähteet. Näihin kuuluvat termit *quality management* ja *total quality management*, joiden yhteydessä olemme käyttäneet standardin ISO 8402 sisältämiä venäjänkielisiä vastineita. Kolmas tapaus on *quality assessment*, jolle löysimme lähivastineen оценивание качества продукции venäläisen VNIIKIn julkaisemasta laatuaiheisesta sanastosta. Dobrinan mukaan ensimmäisen sanan voi kirjoittaa myös lyhyemmin, jolloin termi olisi оценка качества продукции.

Hyvää joulua ja menestyksellistä uutta vuotta kaikille lukijoillemme!

SUMMARIES

TSK's meeting and celebration

TSK held its annual meeting and the 20th anniversary celebration in 14th October. In the meeting, *Olli Nykänen*, Head of TSK, stated four main objectives for 1995: services are developed to meet customer needs better; projects with their own separate funding are encouraged; new personnel is recruited; long-term financial solutions are striven for.

In the celebration, the challenges of international connections in terminology work were emphasised. The main presentations were given by *Ilkka Niiniluoto* from Helsinki University and *Peter Ammundsen* from Terminology Unit of the EU Commission in Luxembourg. Both of these presentations are also summarised in this issue.

Peter Ammundsen: The EU and terminology

Peter Ammundsen pointed out that the fact that there are so many languages and cultures in Europe should not be seen as an obstacle to integration. Initially, however, this may cause problems as the number of official languages and working languages may soon rise from 9 to 12.

Being an official language means translation and translation also means terminology. Thousands of pages of legislation have been and will be translated into various languages and several new terms have been coined.

Precise terminology is always indispensable, and even more so in case of safety requirements and consumer protection. Operating instructions should be written in the consumer's own language with correct terminology.

Nordic terminology centres, and Nordterm, will have lots to contribute to the terminological integration. Hyper-TEPA, for example, might be an example for further development of user-friendly terminological tools.

Ilkka Niiniluoto: Philosophy and terminology

Philosophers and terminologists have something in common: concepts and terms, and their application in human thinking.

The language used in scientific writing can be divided into three types: special language used by researchers within a given scientific society; language used by engineers, for example, when they apply the results of the research work (this is where TSK can have influence in standardising and clarifying the terminology); and general language which is used when the results are explained to the public.

The preciseness of language can be improved by re-defining the contents of old concepts and introducing new concepts. Concept systems are of great importance as typically scientific and technical concepts cannot be defined without a larger context.

Terminology work has an important role as the definitions are likely to have influence on the society. Therefore, terminological questions should be handled in public organisations, like TSK, in co-operation with specialists of various fields.

Term service

The English equivalent for Finnish *kylmälastialus* or *jäähdytysalus* is *refrigerator ship*. It is a type of vessel for transporting refrigerated cargo — like food. The equivalents are given in a number of languages together with a list of English synonyms.

Finnish terms *myöstö* (stress relieving) and *päästö* (tempering) have caused questions concerning the correct grammatical forms of the corresponding verbs, as well as the spelling of *lämmöntalteenotto* (heat recovery) and *lämmöntalteenottolaite* (heat recovery unit).

Video on demand -service is now entering Finland and we need a term to refer to it. The term given in *Kaapeli- ja satelliittitelevisiosanasto (TSK 23)*, which was published last year, is *tilausvideo* in Finnish and *beställvideo* in Swedish. The article also includes term records of *pay television* and *pay-per-view television* with equivalents in Finnish and Swedish.

Literature

This time we have a brief review of three Swedish vocabularies. In addition to those translating from and into Swedish, these vocabularies will no doubt be useful also for other translators.

ERITERM (a vocabulary of telecommunications by Ericsson Telecom) has 13 000 terms and it comes in five volumes with Swedish, English, French, Spanish and German as source language. Swedish and English versions cost SEK 550, other versions SEK 500. All the versions are available at
Ericsson Telecom, KS/ETX/TX/FFK,
Lagergrensgata 8,
S-652 26 Karlstad, Sweden.
Fax: + 46 54 189 466.

Plan- och byggtermer 1994 (a vocabulary of building terms, TNC 95) has about 2000 entries. In addition to Swedish terms, definitions and explanations, the vocabulary gives the term equivalents in English, French and German. The vocabulary is available at SEK 425 at TNC, Västra vägen 9 C,
S-171 46 Solna, Sweden.
Tel: + 46 8 735 8525,
fax: + 46 8 273 286.

Motordrivna transport- och arbetsmaskiner includes terms and definitions of transportation and other heavy-duty machines used in various fields. The terms are given in Swedish, English, German, Danish, Finnish and Norwegian with Swedish definitions. The vocabulary is available at SEK 600 at SIS, Box 3295,
S-103 66 Stockholm, Sweden.
Tel: + 46 8 613 5200.

Corrections in quality terms

In the previous issue of Terminfo we published *Vocabulary of Quality*. However, some of the most essential terms have been altered since then. The Finnish terms *laatujohtaminen* (total quality management) and *laadunhallinta* (quality management), for example, were exchanged with each other. Additionally, a few unfortunate typing errors have been corrected. Term records of these have been included in the article.

00430/14

TEKNIIKAN SANASTOKESKUS RY (TSK)
CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI RF

TSK:n ensisijaisena tehtävänä on saada aikaan suomen- ja ruotsinkielisiä tekniikan alojen sanastoja.

Tätä työtä TSK tekee yhteistyössä jäsenistönsä ja muiden sanastotyöstä kiinnostuneiden yhteisöjen kanssa.

TSK on perustettu 1974, ja sen jäseninä on teollisuus- ja liikelaitoksia, käännöstoimistoja ja aatteellisia yhdistyksiä.

TSK:n sanastotyön päämuotoja ovat osallistuminen sanastoryhmien työskentelyyn, sanastoluettelot, termipankki ja termipalvelu.

TSK julkaisee erikoisalojen sanastoja ja sanaluetteloita. Nämä tallennetaan myös suorakäyttöiseen termipankkiin TEPAan.

TSK:n kirjastossa on tekniikan ja lähialojen sanastoja, käsikirjoituksia, yritysten ja laitosten sanastoja sekä koti- ja ulkomaisia sanastostandardeja.

TOIMISTO JA KIRJASTO:
Albertinkatu 23 A 12
00120 Helsinki
puh. (90) 608 996
Avoinna ma—pe 8.00—16.00

Termipalvelu
fax (90) 608 859
puh. (90) 608 876